

Філей В. В.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ПОЛІТИЧНА ФРАГМЕНТАЦІЯ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XV СТОЛІТТЯ ЯК ФАКТОР ВРАЗЛИВОСТІ В УМОВАХ ОСМАНСЬКОЇ ЗАГРОЗИ

У статті досліджено феномен політичної фрагментації Центральної Європи в другій половині XV століття як визначальний чинник регіональної інституційної нестабільності в умовах зростаючої османської загрози. Особливу увагу приділено аналізу інституційної слабкості ключових держав регіону – Священної Римської імперії, Угорського королівства та Чеського королівства, які не змогли забезпечити ефективну координацію військово-оборонної політики. Децентралізована система управління, відсутність узгодженого механізму фінансування оборони, фінансова роздробленість і тривалі внутрішньополітичні суперечності призвели до ерозії державної цілісності. Периферійні регіони – Хорватія, Славонія, Трансільванія, Банат – виявилися осередками найглибшої дезінтеграції, де відсутність адміністративного контролю, хронічний дефіцит ресурсів та нестача професійного війська сприяли посиленню вразливості перед османською експансією. У статті проаналізовано дипломатичні ініціативи з формування міждержавних оборонних союзів за участі Папського престолу, Венеційської республіки, Габсбургів, Ягеллонів та менших династичних домів, однак більшість таких коаліцій виявилися короткотривалими, конфліктними та неефективними. Причинами стали конфлікт юрисдикцій, відсутність сталої договірної бази та змагання династичних амбіцій. Порівняльний аналіз інституційної моделі Османської імперії демонструє її централізовану адміністративно-військову систему, яка забезпечувала стабільне постачання ресурсів, оперативне розгортання сил та злагоджене командування – на відміну від фрагментованої, часто паралізованої структури управління в Центральній Європі. У підсумку доведено, що інституційна асиметрія між централізованим османським апаратом і дезінтегрованим політичним простором Центральної Європи виступила одним із вирішальних чинників її стратегічної поразки. Кульмінацією цього процесу стала битва під Могачем 1526 року, яка засвідчила нездатність регіону до консолідованого спротиву та стала символом завершення певного етапу середньоевропейської політичної суб'єктності.

Ключові слова: Центральна Європа, династія, сейм, автономія, феодална система, Габсбурги.

Постановка проблеми. У другій половині XV століття Центрально-європейський регіон увійшов у фазу структурних геополітичних трансформацій, спричинених поступальним просуванням Османської імперії до середньодунайського басейну. Після завоювання Константинополя 1453 р. Стамбул здійснював планомірну експансію на захід, поєднуючи воєнне втручання з дипломатично-політичними механізмами тиску та інституціоналізацією васальної залежності на інкорпорованих територіях. За цих умов саме Центральна Європа мала виконувати функцію стратегічного рубежу, здатного стримати османське просування вглиб континенту. Водночас державні утворення Центральної Європи не спромоглися ані консолідувати власний оборонний потенціал, ані інституціоналізувати

довготривалу міждержавну систему колективної безпеки для стримування османської експансії.

Ця неспроможність була не лише прямим наслідком військової нерівності чи обмеженості ресурсів, а відображала глибші, структурні проблеми внутрішньополітичного устрою регіону. Центральна Європа в цей період представляла собою складну систему фрагментованих державних утворень, серед яких особливо вирізнялася Священна Римська імперія – формально об'єднана структура, що фактично складалася з сотень напівнезалежних князівств, герцогств, міст та церковних територій. Подібна політична дезінтеграція була характерною і для Угорського королівства, Чеських земель та прикордонних регіонів, які діяли автономно та не координували зусиль.

Стрімке скорочення угорського найманого війська після 1490 р. та недофінансування імперської оборонної програми продемонстрували системну неспроможність регіональних еліт акумулювати ресурси у межах спільної безпекової стратегії. На тлі цих дисфункцій Османська імперія інституціалізувала власну присутність у прикарпатському поясі – обклавши данинами Валахію й Молдову та розмістивши гарнізони в Сремі – чим суттєво зруйнувала баланс сил на кордоні християнського світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній історіографії оборонна неспроможність Центральної Європи в умовах османської експансії пояснюється через низку структурних чинників. А. Андрусак (A. Andrusyak) [2] порушує проблему політичної фрагментації чеської шляхти, яка діяла в умовах конфесійного розколу та династичної невизначеності, що унеможливлювало узгоджену зовнішню політику. К. Луттер (C. Lutter) і Дж. Лайон (J. Lyon) [10] акцентують увагу на конфлікті інтересів між основними центрами влади Центральної Європи, який зводив нанівець дипломатичні спроби виробити єдину оборонну стратегію. І. Чаманська (I. Czamanska) [6] розглядає залежність центральноєвропейських держав від зовнішніх союзників, підкреслюючи, що така залежність часто блокувала внутрішню ініціативу та стратегічну автономію. П. Фодор (P. Fodor) і Г. Давід (G. David) [8] аналізують функціонування прикордонних військових структур і доводять, що ці ініціативи були локальними й не інтегрувалися в загальноєвропейський оборонний проєкт. І. Петровіч (I. Petrovics) [17] досліджує роль міських громад у забезпеченні оборони і підкреслює їхню тенденцію до ізоляціонізму, що ускладнювало загальнорегіональну координацію.

Спільним для згаданих досліджень є висновок, що слабкість Центральної Європи визначали не стільки воєнно-технічні диспропорції, скільки системна фрагментація владних структур, нестача єдиної дипломатичної стратегії та інституційна ізоляція локальних ініціатив. Саме відсутність синтетичного аналізу ресурсного, конфесійного й дипломатичного вимірів утворює методологічний розрив, який потребує подальшого комплексного опрацювання.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження структурної фрагментації Центральної Європи у другій половині XV – на початку XVI століття як ключового чинника її неспроможності до організованого спротиву османській експансії, з акцентом на політичну децентралізацію,

інституційну слабкість наддержавних механізмів та недостаток ефективної міждержавної координації в оборонній сфері.

Виклад основного матеріалу. У другій половині XV століття Центральна Європа являла собою складну політичну мозаїку, що характеризувалася надзвичайною фрагментованістю владних структур. Політична карта регіону складалася з сотень територіальних одиниць з різними формами урядування, правовими традиціями, династичними зв'язками та ступенем автономії. Ця фрагментація була не лише наслідком історичного розвитку феодалізму, але й проявом структурної слабкості політичних інституцій, що в умовах зовнішньої загрози – зокрема османської експансії – стала головним чинником вразливості регіону [1, с. 112]. Центральне місце в політичному ландшафті займала Священна Римська імперія, яка після середини XV століття ще зберігала номінальну цілісність, однак фактично функціонувала як політико-правова надбудова над розгалуженою системою автономних політичних суб'єктів. Із часів Золотої булли 1356 року імперія будувалася на принципі децентралізації, але саме в другій половині XV століття ця децентралізація досягла критичної межі. Більшість земель – князівства, герцогства, маркграфства, вільні міста, архієпископства й абатства – керувалися автономно, в деяких випадках навіть видаючи власні закони, укладаючи союзи або домовленості без згоди імператора.

Імператор Фрідріх III з династії Габсбургів, який керував Імперією з 1452 до 1493 року, був прикладом правителя, чия влада була радше символічною, аніж реальною. Його політичні ініціативи обмежувались інтересами династії [10, с. 519], ініціативи з інституційної модернізації імперського управління систематично блокувалися політичним опором князівських еліт Імперський рейхстаг, який мав виконувати роль загальноімперського представницького та законодавчого органу, не мав постійної структури, не володів виконавчими важелями і не міг мобілізувати війська без згоди кожного з суб'єктів. Його рішення залишалися декларативними, особливо в питаннях загальної оборони. Кожне князівство або місто самостійно вирішувало, чи брати участь у військових кампаніях, і найчастіше відмовлялося, посилячись на автономію або нестачу ресурсів.

Додатковим чинником дестабілізації були суперечності між секулярною і церковною владою [15, с. 40]. На території Імперії розташовувалися єпископські володіння, що мали як духовну,

так і світську юрисдикцію. Єпископи Зальцбургу, Вюрцбурга, Тіра або Майнца часто вступали в конфлікти з місцевими князями або імперськими містами щодо контролю над землями, збору податків і права юрисдикції. За умов наростання османської загрози міжусобні протистояння призводили до дисипації політичних ресурсів і унеможливлювали узгоджене управління оборонним потенціалом.

Поза межами Священної Римської імперії політична ситуація в Угорському королівстві й Чеських землях також була нестабільною. Після смерті імператора Сигізмунда і розпаду централізованої влади чеська монархія перейшла в руки династії Подебрадів, а пізніше – Ягеллонів. Формально королі Богемії правили також Сілезією, Моравією і Лужицею, однак реальна влада в цих землях перебувала в руках місцевої шляхти та станових сеймів [14, с. 48]. Сейм в Празі мав право затвердження законів і податків, що робило королів залежними від станової згоди. Аналогічна ситуація склалась і в Угорщині, де після правління Яноша Гуняді, а потім Матіаша Корвіна, влада поступово переходила до рук знаті. Сейм – мав вирішальний вплив на всі внутрішньодержавні питання, включаючи мобілізацію військ. Хоча угорська монархія формально об'єднувала низку етнічно і культурно різномірних земель – включно зі Словаччиною, Трансильванією, Хорватією – ця єдність була переважно номінальною. Кожна територіальна одиниця зберігала власну політичну автономію, а часом навіть свою армію, мову управління і валюту. Прикордонні Штирія, Каринтія, Крайна, Трансильванія, Славонія й Хорватія формально підлягали Габсбургам, угорській чи чеській короні, але фактично залишалися децентралізованими [3, с. 26]. У Штирії фінансування оборони визначав ландтаг, у Каринтії та Хорватії владу монарха стримували роди Франкопанів і Цельських. Через цю роздробленість території, що першими зазнали османських нападів, не спромоглися розгорнути скоординовану оборону.

У період понтифікату Пія II (1458–1464) Римська курія ініціювала формування міждержавної коаліції для стримування османського просування на Балкани. На скликаному 1464 р. у Мантуї конгресі були представлені переважно дрібні італійські князівства. Натомість провідні державні центри Центральної Європи – імператор Священної Римської імперії Фрідріх III Габсбург, король Угорщини Матіаш Корвін, король Польщі Казимир IV Ягеллончик та король Богемії Їржі з Подебрадів – не надали ані військової ані фінансової підтримки.

Відмова пояснювалася браком ресурсів, династичними суперечностями, розбіжністю стратегічних пріоритетів і небажанням підпорядковуватися наднаціональному командуванню [9, с. 186].

У 1470–1480-х рр. папа Сикст IV ініціював переговори з коронними урядами Угорщини, Богемії та Священної Римської імперії щодо створення оборонної ліги [18, с. 243], яку передбачалося фінансувати спеціальним церковним податком (*decima*). Запровадження податку заблокували у Чехії – утравістська більшість сейму, в Угорщині – магнатська рада, в Імперії – юридичні заперечення рейхстагу та податкові імунітети вільних міст. Брак узгодженої фінансової бази зірвав формування спільного контингенту, а міждержавна співпраця залишилась на рівні епізодичних дипломатичних контактів.

Спроба виходу за межі двосторонньої кооперації виявилася невдалою і на угорсько-венеційському напрямі. Договір 1477 р. між королівською радою Угорського королівства та Сенатом Венеційської республіки, орієнтований на спільні дії у Хорватії й Далмації, залишився декларативним. Відсутність єдиного оперативного командування, логістична розбіжність морських і сухопутних компонентів, а також різні стратегічні пріоритети – оборона Адріатики для Венеції та утримання Славонії й Банату для Угорщини – уможливили лише обмежені взаємодії штабу. Внаслідок цього узгоджений наступ проти османських сил так і не був реалізований. Після османських рейдів на угорські низовини (1479 р.) австрійські та південнонімецькі князі ініціювали проєкт «анти-турецької ліги». Реалізація цієї ініціативи зводилася до оборонної мобілізації Штирії, Каринтії та Тіролю й не передбачала загальноєвропейської програми. Центральнінімецькі князівства – Саксонія, Баварія, Франконія і Тюрингія – утрималися від участі, розцінюючи османську загрозу як віддалену, їхні князівські ради залишалися зосередженими на конфесійних суперечностях, питаннях спадковості та розвитку міських економік.

На рейхстазі у Вормсі (1486 р.) обговорювалася реформа феодалного ополчення, що передбачала встановлення обов'язкових військових контингентів для кожного князівства та формування постійної загальноімперської армії [4, с. 89]. Проєкт заблокували курфюрсти, стурбовані можливим скороченням територіальної автономії. Імператор Максиміліан I підтримував ініціативу, однак не зміг забезпечити консенсус політичних станів. У підсумку ухвалено лише перерозподіл фінансових зобов'язань, а рішення щодо

мобілізації відкладено на невизначений строк. До кінця 1480-х рр. відсутність наддержавної легітимації та пріоритет регіональних привілеїв унеможливили формування постійної військової коаліції в Центральній Європі, залишивши кожне князівство й королівство діяти за власними ситуативними інтересами. Династичні суперечності, внутрішні кризи та конфесійна роздробленість систематично блокували будь-які спроби узгодженої оборони.

У другій половині XV століття прикордонні регіони Центральної Європи стали тим ареалом, у якому найвиразніше проявилися структурні слабкості політичної фрагментації регіону. Хорватія, Славонія, Трансільванія та Банат не лише становили географічний бар'єр між османською експансією й центральноєвропейськими землями, але й стали своєрідною лінією геостратегічного розлому, де слабкість інституційної оборони, економічний дефіцит та відсутність централізованої координації зіштовхнулися з однією з найефективніших військових машин тогочасного світу – армією Османської імперії. Відсутність системної оборони в прикордонні стала ключовою причиною поступової втрати стратегічної ініціативи Центральною Європою у протистоянні з османською загрозою.

У другій половині XV ст. саме прикордонні зони Центральної Європи – Хорватія, Славонія, Трансільванія та Банат – виявили критичні параметри регіональної дезінтеграції. Ці території водночас слугували єдиним географічним бар'єром перед османським просуванням і демонстрували інституційну слабкість, дефіцит фінансових ресурсів, відсутність централізованої системи командування й розпорошеність оборонних заходів. Сукупність названих чинників обумовила втрату стратегічної ініціативи Центральною Європою у протидії Османській імперії.

Південно-східне прикордоння Центральної Європи мало виразну стратегічну вагу у формуванні оборонної конфігурації регіону. Хорватія контролювала вузький коридор між Балканським півостровом та австрійськими землями, забезпечуючи доступ до Штирії й Каринтії, Славонія та Банат слугували головним плацдармом для османського наступу на Угорщину, Трансільванія виконувала функцію гірського бар'єра на східних підступах до Карпатської дуги. Після падіння Смедерева (1459), Боснії (1463) та Герцеговини (1482) ці території втратили проміжну «буферну» зону, що посилювало вразливість Центральної Європи до подальшої османської експансії.

Причини такого стану речей були багатофакторними., оборонна інфраструктура не фінансувалася централізовано, Угорська корона не мала стабільного фіскального механізму, здатного акумулювати кошти для оборони у масштабах держави. Система збору податків залишалася феодалною, король залежав від добровільних внесків шляхти, сеймових субсидій або доходів зі своїх доменіонів [7, с. 4]. Проте ці джерела виявлялися несталими, особливо в умовах політичної боротьби з магнатами, які часто блокували королівські ініціативи. Так, оборонні податки, проголосовані сеймом у 1470-х роках, збиралися фрагментарно і часто привласнювалися на місцях. В Угорщині частина коштів йшла не на укріплення замків, а на утримання «Чорної армії» – найманого війська короля Матяша Корвіна, що діяло далеко від прикордоння.

Структура прикордонних військ також свідчила про відсутність єдиного оборонного проекту. Основу захисту складали нерегулярні збройні формування – доменіальні загони феодалів, міські міліції, роти прикордонної варті. Часто вони мали обмежену чисельність, були погано оснащені й діяли без належного командування [16, с. 5]. Лише деякі магнати роди Франкопанів у Хорватії чи Запольї в Трансільванії – утримували регулярні загони, здатні до мобілізації. Однак і вони не могли діяти поза межами своїх володінь без узгодження з центральною владою. У 1480-х роках, місто Загреб профінансувало укріплення власного мурованого комплексу, зокрема додаткові вежі й запаси артилерії, але такі дії були радше винятком, ніж правилом. Найбільшою проблемою залишалася повна відсутність координації між цими локальними ініціативами. Міста, магнати, церковні володіння – кожен із них діяв у власному темпі, без злагодженого плану. У Хорватії одні укріплення зміцнювалися, тоді як сусідні залишалися незахищеними. У Трансільванії, попри загальне усвідомлення загрози, укріплення в містах Медіаш, Клуж і Тиргу-Муреш не мали спільного командування, що дозволяло османським загонам обходити оборонні рубежі [13, с. 37].

Економічний бік оборони залишався найбільш проблемним, фінансова система не могла забезпечити довгострокове утримання прикордонних військ, спорудження нових укріплень або модернізацію існуючих. Фіскальні інструменти в Угорщині, Чехії чи імперських князівствах не були пристосовані до воєнної економіки. Збори податків здійснювали безпосередньо феодала на мысцях, їхнє використання було непрозорим, а частина

ресурсів йшла на утримання королівських дворів, а не армії. Прикордонні з Османською імперією землі страждали на дефіцит матеріально-технічної інфраструктури, бракувало продовольчих комор, дієвих каналів резервного постачання боєприпасів і, насамперед, стабільного фінансового фонду для утримання професійних найманих контингентів. Османська тактика – здійснювати рейди вглиб території з метою дестабілізації й мародерства – виявилася надзвичайно ефективною проти такої фінансово та інституційно вразливої системи [20, с. 9].

На тлі дезінтеграції християнських держав, нескоординованості дій, політичної автономії окремих регіонів та кризи інституційної єдності, Османська держава демонструвала стратегічну єдність, мобілізаційну дисципліну й чітке бачення геополітичної експансії [19, с. 206]. Саме ця структурна асиметрія у способах ухвалення рішень, організації тилу, логістики та ведення кампаній забезпечила Османам довготривалу перевагу у протистоянні з Центральною Європою.

Султан в османській політичній системі був не лише формальним монархом, а безпосереднім джерелом усієї виконавчої, законодавчої та військової влади. Його слово мало характер абсолютного імперативу, а система прийняття рішень функціонувала централізовано через Диван – вищу державну раду, що включала великого візира, бейлербеїв, казіаскера, дефтердара та інших високопосадовців. Ця інституція, на відміну від європейських станових зібрань або імперських рейхстагів, не була обмежена інтересами окремих територій чи соціальних груп. Усі її учасники були чиновниками султана, призначеними згори, з чітко регламентованими повноваженнями та прямою підзвітністю. Великий візир здійснював стратегічну координацію, реалізуючи рішення султана – зокрема, мобілізаційні та воєнні. Військово-адміністративний апарат Османської держави функціонував як цілісний ієрархічний механізм інтендантської структури, тилові служби, постачальні відомства та командний склад діяли у жорсткій координації під централізованим контролем султанської канцелярії.

Ефективність османського провінційного управління була ще однією критичною перевагою. Імперія була поділена на еялети – великі провінції, якими керували бейлербеї, і далі – на санджаки, очолювані санджакбеями. Ця система забезпечувала чітку ієрархію та механізм оперативного реагування. Місцева адміністрація була підзвітною центру, але мала достатню гнучкість

для автономних дій у межах заданої стратегії. У військових обставинах централізована організація забезпечувала оперативну концентрацію османських контингентів, прискорене розгортання фортифікаційних і логістичних мереж, систематичне проведення розвідувальних операцій і чітку взаємодію між провінційними командуваннями [12, с. 101]. Логістична інфраструктура Османської імперії формувала цілісну систему, що об'єднувала караван-сараї, арсенальні та продовольчі склади, кур'єрські станції й фінансові канцелярії, завдяки чому військо одержувало безперервне матеріальне й інформаційне забезпечення навіть у периферійних провінціях [5, с. 55].

Мобілізаційний потенціал Османської імперії перевищував можливості будь-якої європейської держави того часу. Яничарський корпус – професійна піхота, організована як постійна державна армія – був не лише чисельним, але й добре тренуваним, оснащеним сучасною зброєю, дисциплінованим і вмотивованим [21, с. 136]. До нього входили воїни, набрані через систему девширме, що виключала родинні, станові або політичні лояльності. Османська кавалерія – сипахи – організовувалася за принципом земельного наділу, кожен воїн отримував землю за службу, і зобов'язаний був з неї утримувати себе, коней та екіпірування. Ця система – тімарна забезпечувала фінансову дисципліну, мінімізувала витрати для держави й одночасно давала змогу швидко мобілізувати тисячі добре озброєних вояків. Поряд із яничарами й сипахами існували й інші контингенти – зокрема провінційне ополчення, васальні війська, артилерійські підрозділи, а також спеціалізовані інженерні й саперні загони. Усі вони функціонували в межах єдиної системи командування, без дублювання чи конфліктів повноважень.

Не менш важливою була стратегічна єдність Османської імперії. Її кампанії мали чітко окреслену мету – географічне й політичне розширення впливу. Султан і Диван визначали напрямки наступу, плани завоювання й асиміляції нових територій. Усі дії були підпорядковані цій логіці – незалежно від того, йшлося про військову інтервенцію, дипломатичну місію чи господарське освоєння. Кульмінацією цієї асиметрії став розгром угорського війська під Могачем у 1526 році, що було логічним завершенням попередньої епохи політичної дезінтеграції. Битва під Могачем продемонструвала глибоку кризу Центральної Європи [11, с. 90]. Король Людовик II, попри численні попередження, не зміг зібрати достатню армію, не мав підтримки з боку союзників, а

мобілізація відбувалася поспішно та неефективно. Поразка під Могачем засвідчила, що жодна держава регіону не була спроможною самостійно протистояти Османській імперії, а міждержавна координація залишалася формальністю. Ця битва увійшла в історію як символ краху угорської незалежності й завершення періоду середньовічної автономії регіону.

Таким чином, стратегічна перевага Османської імперії у другій половині XV століття була не лише результатом військової сили, а насамперед – наслідком системного централізму, бюрократичної ефективності, фінансової дисципліни та стратегічної єдності. Ці чинники забезпечили їй тривалий успіх у протистоянні з фрагментованою, суперечливою, дезінтегрованою Центральною Європою, яка виявилася неспроможною до спільного опору.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження засвідчило, що ключовим чинником оборонної неспроможності Центральної Європи другої половини XV ст. виступала структурна дезінтеграція владних інституцій. Фінансові збори, мобілізаційні квоти та юрисдикційні

прерогативи були розподілені між монархічними куріями, становими сеймами, міськими радами й церковними доменами, що унеможливлювало вироблення єдиної стратегії безпеки. Прикордонні провінції – Хорватія, Славонія, Трансильванія та Банат – залишалися під управлінням локальних магнатських рад без централізованого оперативного центру й стандартизованої логістики. Спроби наддержавної координації, реалізовані Папською курією (Мантуя 1464 р.) та імперськими рейхстагами 1480-х років, не були інституційно підкріплені через династичні суперечності та конфесійний поділ. У підсумку висока інтегрованість адміністративно-військової системи Османської імперії гарантувала їй стратегічну перевагу, тоді як фрагментована Центральна Європа залишалася нездатною до формування сталого оборонного альянсу. У цьому контексті перспективним напрямом подальших досліджень є аналіз династичної політики Габсбургів і Ягеллонів як одного з чинників, що системно ускладнював консолідацію міждержавної взаємодії та формування єдиної оборонної стратегії в умовах османської загрози.

Список літератури:

1. Ágoston G. Empires and warfare in east-central Europe, 1550–1750: the Ottoman–Habsburg rivalry and military transformation. In: Tallett F., Trim D. J. B. (Eds.). *European Warfare, 1350–1750*. Cambridge, 2010. P. 110–134.
2. Andrusyak Y. The opposition of the Ottoman Empire and the Holy Roman Empire in Central and Eastern Europe and the position of the Czech szlachta (the end of the XVth – the 30-ies of the XVIth century). *Shkidnoievropejskyi Istorychnyi Visnyk*. 2020. № 15. P. 23–34. DOI: 10.24919/2519-058x.15.204963
3. Ardelean F. Political boundaries and territorial identity in early modern Central Europe: the western frontier of Transylvania during the sixteenth century. *Territorial Identity and Development*. 2021. № 6. P. 21–38. URL: <https://www.researchgate.net/publication/357037686>
4. Black J. (Ed.). *War in the early modern world*. London, 1998. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203981221>
5. Bulut M. Civilization, economy and waqf in Ottoman Europe. *Journal of Nusantara Studies*. 2020. Vol. 5. P. 48–67. URL: <https://www.researchgate.net/publication/342498269>
6. Czamańska I. Ottoman supremacy and the political independence of the Balkan and Central European states. *Balkanica Posnaniensia. Acta et studia*. 2023. № 30. P. 73–90. URL: <https://www.researchgate.net/publication/377319334>
7. Desierto D. A., Koyama M. Feudal political economy. *Econ Theory*. 2024. URL: <https://doi.org/10.1007/s00199-024-01583-8>
8. Fodor P., Dávid G. (Eds.). *Ottomans, Hungarians, and Habsburgs in Central Europe: the military confines in the era of Ottoman conquest*. Vol. 20. Leiden, 2021. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=DYxFEAAAQBAJ>
9. Kołodziejczyk D. The Crimean Khanate and Poland-Lithuania. International diplomacy on the European periphery (15th–18th century). *Crimean Historical Review*. 2025. Vol. 12. P. 185–207. URL: <https://www.researchgate.net/publication/391852107>
10. Lutter C., Lyon J. Central Europe in the fifteenth century: patterns of conflict and negotiation. *Austrian History Yearbook*. 2024. Vol. 55. P. 517–523. URL: <https://doi.org/10.1017/S0067237824000560>
11. Milić D. The Ottoman siege and conquest of Shkodra in the 15th century according to the journal Glas Crnogoraca. *Media Studies and Applied Ethics*. 2024. Vol. 5. P. 85–96. URL: <https://www.researchgate.net/publication/381895408>
12. Murphey R. Ottoman expansion, 1451–1556 I. In: Mortimer G. (Ed.). *Early Modern Military History, 1450–1815*. London, 2004. URL: https://doi.org/10.1057/9780230523982_4

13. Georgescu M. The international dimension of the Romanians anti-Ottoman fight between the 15th and the 18th century. *Annales d'Universite "Valahia" Targoviste*. 2016. Vol. 18. P. 33–50. URL: <https://www.researchgate.net/publication/319093025>
14. Graff T. Władysław Jagiełło: the founder of Jagiellon power in East Central Europe. In: *The Jagiellon Dynasty, 1386–1596*. Brepols, 2024. P. 47–72. URL: <https://www.researchgate.net/publication/384292984>
15. Gringore M.D. The space of power. State consolidation by means of religious policy in the Danube principalities in the fourteenth to sixteenth centuries. *Acta Poloniae Historica*. 2017. № 116. P. 35–56. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=697227>
16. Pálffy G. Scorched-earth tactics in Ottoman Hungary. *Acta Orientalia*. 2008. URL: <https://www.researchgate.net/publication/250979927>
17. Petrovics I. Hungarian towns against the Ottoman advance in the middle ages. In: *Faces of War*. Vol. 6. Łódź, 2022. P. 123–149. URL: <https://www.ceeol.com/search/chapter-detail?id=1092744>
18. Pilat L., Cristea O. The crusade against Ottomans and the political backdrop in East-Central Europe at the end of the fifteenth century. In: *The Ottoman Threat and Crusading*. Leiden, 2017. URL: https://doi.org/10.1163/9789004353800_008
19. Rudolph H. The Ottoman Empire and the institutionalization of European diplomacy, 1500–1700. In: *Islam and International Law*. Leiden, 2013. URL: https://doi.org/10.1163/9789004233362_010
20. Spadaccini M. The political economy of the Ottoman Adriatic in the long 16th century (1453–1580s). *Oxford Research Encyclopedia of Asian History*. 2025. URL: <https://surl.li/eahhal>
21. Zlatar B. Balkan city in the Ottoman period (15th–16th century). *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja*. 2022. P. 135–140. URL: <https://www.researchgate.net/publication/369054694>

Filei V. V. POLITICAL FRAGMENTATION OF CENTRAL EUROPE IN THE SECOND HALF OF THE 15TH CENTURY AS A FACTOR OF VULNERABILITY UNDER THE OTTOMAN THREAT

This article explores the phenomenon of political fragmentation in Central Europe during the second half of the 15th century as a decisive factor contributing to regional institutional instability amid the growing Ottoman threat. Particular attention is paid to the institutional weaknesses of the region's key polities—the Holy Roman Empire, the Kingdom of Hungary, and the Kingdom of Bohemia—which failed to ensure effective coordination of military and defense policy. Decentralized governance, the absence of a unified fiscal mechanism for defense, and protracted internal political conflicts led to the erosion of state cohesion. Peripheral regions such as Croatia, Slavonia, Transylvania, and the Banat emerged as zones of acute disintegration, where administrative breakdown, chronic resource shortages, and the lack of a professional military deepened vulnerability to Ottoman expansion. The study analyzes diplomatic attempts to form interstate defense alliances involving the Papal See, the Republic of Venice, the Habsburgs, the Jagiellonians, and lesser dynastic houses. However, most of these coalitions proved to be short-lived, conflict-prone, and ineffective due to jurisdictional disputes, the absence of stable treaty frameworks, and the predominance of dynastic rivalries. A comparative analysis of the Ottoman institutional model highlights the empire's centralized administrative-military apparatus, which ensured steady resource flows, rapid force deployment, and coordinated command—unlike the fragmented and often paralyzed governance structures of Central Europe. The article concludes that institutional asymmetry between the centralized Ottoman system and the disintegrated political space of Central Europe was among the key factors behind the region's strategic defeat. The Battle of Mohacs in 1526 marked the culmination of this process, revealing the region's incapacity for unified resistance and symbolizing the end of a distinct phase of Central European political agency.

Key words: Central Europe, dynasty, diet, autonomy, feudal system, Habsburgs.